

אפוטרופסות

אפטרופסות

בישראל החוק המסדיר את עניין מינוי האפטרופוס הוא חוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות, תשכ"ב-1962.

הנחת המוצא של החוק היא ש"כל אדם כשר לזכויות ולחובות מגמר- לידתו ועד מותו" (סעיף 1 לחוק); על כן אפטרופסות קיימת על קטינים (שטרם מלאו להם 18 שנה) ועל בגירים שאינם מסוגלים לדאוג לענייניהם בעצמם. החוק מאפשר מינוי אפטרופוס על אדם בגיר בשתי סיטואציות עיקריות: הראשונה, כאשר מדובר באדם בגיר אשר "אינו יכול, דרך קבע או דרך ארעי, לדאוג לענייניו, כולם או מקצתם, ואין מי שמוסמך ומוכן לדאוג להם במקומו". השנייה, כאשר מדובר ב"פסול דין", לאמור, מי ש"מחמת מחלת נפש או ליקוי בשכלו" אינו מסוגל לדאוג לענייניו.

מינוי אפטרופוס הוא תהליך משפטי שבאמצעותו מעניק בית המשפט לאפטרופוס את האחריות ואת הסמכות לדאוג לענייניו של אדם אחר ולקבל החלטות בעבורו. המינוי נעשה כאשר בית המשפט סבור כי האדם אינו יכול לדאוג לענייניו בעצמו. אדם שבית המשפט מינה בעבורו אפטרופוס מוגדר "חסוי".

תפקיד האפטרופוס

תפקיד האפטרופוס הוא לדאוג לנושאים שבית המשפט הפקיד בידיו את האחריות עליהם, לפעול לשמירת הזכויות, האינטרסים והצרכים של האדם ולקבל החלטות בקשר אליהם. בית המשפט רשאי למנות לאדם יותר מאפטרופוס אחד, ולקבוע אם ניהול האפטרופסות יהיה במשותף, או יחולק ביניהם לפי נושאים:

- ❖ **אפטרופוס לגוף/עניינים אישיים** – מקבל החלטות בכל נושא שאינו כלכלי, למשל מגורים, טיפול רפואי, או תעסוקה.
- ❖ **אפטרופוס לרכוש** – מקבל החלטות בכל נושא כלכלי, למשל ניהול חשבון בנק, הסדרת חובות והוצאות כספיות.
- ❖ **אפטרופוס לעניינים מוגבלים** – בית המשפט יכול להגביל את האפטרופוס לנושא ספציפי ולהשאיר את האוטונומיה של האדם בכל יתר הנושאים. כך למשל, מינוי אפטרופוס לעניינים רפואיים או מינוי אפטרופוס להוצאות מעבר לסכום מוגדר.
- ❖ **אפטרופוס לדין** – נציג שמונה על ידי בית משפט לייצוג בהליך משפטי (בדרך כלל, עורך דין).

כשרות משפטית

אדם בעל כשרות משפטית הוא אדם שמכירים ביכולתו לבצע פעולות משפטיות, כמו חתימה על חוזה או רכישת מוצר. הגבלת כשרות המשפטית של אדם ומינוי אפטרופוס נועדו להגן עליו מפני ניצול והזנחה, וזאת במחיר של צמצום העצמאות שלו ופגיעה ביכולתו לקבל החלטות על חייו באופן עצמאי.

לאדם שהוגדר חסוי, אבל לא הוגדר פסול דין, יש כשרות משפטית והיא נותרת בעינה גם אם ממנים לו אפטרופוס. לכן, לפעולה משפטית שהוא עושה, כמו חתימה על הוראת קבע, תשלום בכרטיס אשראי או רכישת מוצר כלשהו יש תוקף. עם זאת, ניתן לבטל אותה, אם בית משפט קובע שהחוזה מבוטל.

הגשת בקשה למינוי/שינוי / ביטול אפטרופוס

הגורמים הבאים יכולים להגיש בקשה למינוי אפטרופוס, לשינוי זהותו, לצמצום סמכותו או לביטול המינוי שלו:

1. האדם עצמו או בא כוחו.
2. בן זוג.
3. קרוב משפחה – הורים, ילדים, אחים, סבים ונכדים.
4. המדינה – לשכות הרווחה או בא כוח היועץ המשפטי לממשלה.

מינוי אפטרופוס

❖ איך ממנים אפטרופוס?

1. מגישים בקשה הכוללת: חוות דעת רפואית/סוציאלית, תצהיר חתום על ידי עורך דין, אישור על תשלום אגרה.
2. בית המשפט ממנה פקידת סעד לצורך מתן תסקיר.
3. מתקיים דיון בבית המשפט.
4. בית המשפט מקבל החלטה, ונותן צו. במקרים דחופים התהליך עשוי להיות מייד, אך בדרך כלל חולפים כמה חודשים עד להשלמת התהליך.

❖ מי יכול להתמנות כאפטרופוס?

- החוק קובע כי לתפקיד אפטרופוס יכול להתמנות אחד מהגורמים הבאים:
1. אדם יחיד – בן זוג של האדם שלו ממונה האפטרופוס, קרוב משפחה, עורך דין או כל אדם אחר.
 2. מוסד, קרן או עמותה לשירותי אפטרופסות- רשימת תאגידי האפטרופסות המעודכנת מפורסמת באתר משרד המשפטים.
 3. האפטרופוס הכללי – האפטרופוס הכללי הוא בעל תפקיד במשרד המשפטים הממונה על נושא האפטרופסות על כל היבטיו. החוק מאפשר לאפטרופוס הכללי להתמנות בעצמו כאפטרופוס של אדם מסוים.
 4. ועדה לענייני אפטרופסות לנפגעי שואה – הוועדה הוקמה על מנת להתמנות כאפטרופוס למי שנזקק לכך בשל טראומת השואה ונזקיה. הוועדה מורכבת מנציג משרד הבריאות ונציג גוף המטפל בענייניהם של נפגעי השואה.

עדיפות ראשונה תינתן למינוי של אדם קרוב כאפטרופוס (בן משפחה או איש אמון). אפטרופוס חיצוני ימונה כאשר יש מחלוקת במשפחה לגבי המינוי, או כאשר בית המשפט סבור שהאדם הקרוב אינו מתאים, או כאשר החסוי מביע התנגדות למינוי האדם הקרוב.

האם מינוי אפטרופוס מוגבל בזמן?

- אפטרופוס זמני** – בית המשפט יכול למנות אפטרופוס לפרק זמן מוגבל. לדוגמה, בית המשפט עשוי למנות אפטרופוס זמני לאדם שנמצא באשפוז פסיכיאטרי, והצורך במינוי נבחן אחת לתקופה.

אפטרופוס קבוע – אם המינוי לא הוגבל בפרק זמן מוגדר, מדובר במינוי קבוע שפוקע עם מותו של האפטרופוס או של החסוי, וכן עם קבלת החלטה של בית משפט המסיימת את המינוי.

זכויותיו של אדם בהליך מינוי אפטרופוס עבורו

1. לאדם יש זכות להיות צד פעיל בהליך מינוי אפטרופוס בעבורו.
2. לאדם יש זכות לעיין בתסקיר פקידת הסעד לגביו, ולהגיב עליו בפני בית המשפט.
3. לאדם יש זכות להביע את עמדתו בבית המשפט – בית המשפט חייב לשמוע את דעתו של האדם אשר שוקלים למנות לו אפטרופוס, אם אותו אדם מסוגל להבין בדבר וניתן לברר את דעתו. גם אם הוגשה חוות דעת לבית המשפט כי האדם אינו מסוגל להבין בדבר, רשאי האדם לפנות לבית המשפט ולבקש להציג את עמדתו ורצונו. רצונו של האדם צריך ויכול להשפיע על החלטת בית המשפט בשני נושאים מרכזיים – שאלת מינוי האפטרופוס וזהותו.

חובותיו של האפטרופוס

האפטרופוס אחראי לקדם את טובתו של האדם בכל התחומים אשר נמצאים תחת אחריותו. ניתן לעיין בדף מידע בנושא באתר האפטרופוס הכללי במשרד המשפטים justice.gov.il.

האפטרופוס הכללי מפקח על פעולות האפטרופוס בכל הקשור לניהול הכספים והרכוש של האדם שהוא אחראי עליו. גורמי משרד הרווחה והרשות המקומית מפקחים על פעולות האפטרופוס בכל הקשור לטיפול הפיזי, הרפואי והקהילתי.

היחסים בין החסוי לבין האפטרופוס

האפטרופוס אחראי לקדם את טובתו של החסוי בכל התחומים אשר נמצאים תחת אחריותו. על פי חוק, האפטרופוס חייב לשמוע את דעת החסוי, ואילו החסוי חייב למלא אחר הוראות האפטרופוס בנושאים שנמצאים באחריותו.

במקרה של מחלוקת בין הצדדים בעניינים עקרוניים, על האפוטרופוס לפנות לבית המשפט כדי לקבל הנחיות. עד לקבלת החלטת בית המשפט, אסור לו לכפות את עמדתו על החסוי. בעניינים מסוימים האפוטרופוס אינו יכול לקבל החלטות בשם החסוי ללא אישור של בית המשפט לענייני משפחה, למשל: מכירה וקנייה של דירה, מתן תרומות ומתנות החורגות מן הסביר, השכרת דירה על פי חוק הגנת הדייר, לקיחת הלוואה, משכון או ערבות, מכירה וקנייה של רכב.

אפוטרופוס אינו יכול לכפות על חסוי החלטה רפואית בניגוד לרצונו ואינו יכול לכפות עליו אשפוז. אם האפוטרופוס מבקש לאשפז את החסוי שתחת אחריותו בניגוד לעמדת החסוי, עליו לפתוח בהליך לאשפוז בכפייה על פי חוק טיפול בחולי נפש.

שינוי החלטה למינוי אפוטרופוס

אדם שמינו לו אפוטרופוס יכול להגיש בקשה לבית המשפט לענייני משפחה שבו התקבלה ההחלטה על המינוי, במטרה לבטל את האפוטרופוסות, לצמצם אותה או להחליף אותה. הבקשה יכולה להיות מוגשת גם בכתב יד, ועליה להסביר מדוע לדעת האדם צריך לשנות את ההחלטה הקודמת של בית המשפט.

כדאי לצרף לבקשה חוות דעת של איש מקצוע המסבירה כי האדם יכול לדאוג לענייניו ואינו זקוק לאפוטרופוס. לאחר הגשת הבקשה, בית המשפט יבקש מפקידת הסעד להגיש תסקיר ומשלב זה יימשך התהליך באופן דומה לתהליך הבקשה למינוי אפוטרופוס.

חלופות למינוי אפוטרופוס

❖ **חלופות לאפוטרופוס לענייני רכוש** – כאשר הסיבה המרכזית למינוי אפוטרופוס היא החשש מפני ניצול כלכלי, קיימים פתרונות פשוטים המגנים מפני ניצול, ובה בעת מצמצמים את הפגיעה באוטונומיה של האדם: רישום הערת אזהרה בטאבו; הגבלת חשבון הבנק לחתימה נוספת; הגבלה של משיכת כספים; הגבלת כרטיס האשראי לסכום מסוים.

לעיתים, סביבתו של האדם תבקש לנקוט פעולות אלה בניגוד לרצונו של האדם. הם יכולים לפנות לבית המשפט לענייני משפחה בבקשה להגביל את האדם בביצוע

פעולות בחשבון הבנק שלו, תוך הימנעות ממינוי אפוטרופוס. לאדם תישמר הזכות להופיע בפני בית המשפט ולטעון את טענותיו.

❖ **חלופות לאפוטרופוס לעניינים רפואיים** – באמצעות ייפוי כוח רפואי מתמשך, יכול אדם שמחלתו בנסיגה לייפות את כוחו של אדם אחר לקבל בעבור החלטות בעניינים רפואיים במצבים שבהם הוא עצמו לא יהיה כשיר לקבל החלטות. במסגרת ייפוי הכוח ניתן לכלול הנחיות בדבר אופי ההחלטות. במצב שבו יש ייפוי כוח רפואי חתום, ייתכן שלא יהיה צורך במינוי אפוטרופוס לשם קבלת החלטה רפואית.

❖ **חלופות לאפוטרופוס לעניינים אישיים אחרים** – אנשים עם מוגבלות נפשית זכאים לקבל סיוע במסגרת סל שיקום לשם הסדרת ענייניהם האישיים. סיוע זה עשוי פעמים רבות לייתר את ההליך למינוי אפוטרופוס.

❖ **ייפוי כוח** – הסמכה שמעניק אדם לאדם אחר (כל אדם מן השורה) לפעול בשמו בעניינים שונים לפי בחירתו. ייפוי כוח יכול להוות חלופה לאפוטרופוסות, הפוגעת פחות בחופש הבחירה והרצון של האדם. רק אדם שכשירותו לא הוגבלה רשאי לערוך ייפוי כוח, שכן עליו להיעשות באופן שקול וענייני, תוך יכולת לתכנן את כל היבטיו, ולא בדיעבד, לאחר שאדם כבר אינו מסוגל לנהל את ענייניו.

חשוב לדעת: ייפוי כוחו של אדם אחר אינו שולל אפשרות למנות למייפה הכוח אפוטרופוס.

מייפה הכוח רשאי לבטל את ייפוי הכוח בכל עת לפי רצונו, או לפי תנאים שייקבעו ויצוינו בייפוי הכוח.

❖ **תומך החלטות** – אדם הממונה לצורך סיוע לנתמך בניהול ענייניו הכספיים, ומעניק ליווי ותמיכה בקבלת החלטות. ניתן למנות תומך החלטות כחלופה למינוי אפוטרופוס במקרים שבהם הקשיים של הנתמך אינם חמורים דיים לצורך שלילת כשירותו המשפטית.

תומך החלטות אינו מחליף את שיקול דעתו של הנתמך בשיקול דעתו שלו, אלא מסייע לנתמך וכך שומר על העצמאות ועל זכות ההחלטה שלו. ניתן להפסיק את יחסי התמיכה על ידי הודעה חד-צדדית של הנתמך שהוא אינו מעוניין בהמשך תמיכתו של התומך.

מתן הנחיות מקדימות למינוי אפטרופוס

כל אדם בגיר (מעל גיל 18) רשאי לתת הנחיות מקדימות לצורך מינוי אפטרופוס, למקרה שבעתיד יקבע בית משפט שיש למנות לו אפטרופוס. על מנת שההנחיות יהיו בתוקף, יש להפקיד אותן אצל האפטרופוס הכללי.

בהנחיות המקדימות ניתן לפרט את שמו של יחיד או תאגיד, אחד או יותר, שהאדם מבקש כי ימונה כאפטרופוס שלו. ניתן גם לפרט את החלטות העתידיות שיתקבלו או פעולות שיינקטו בשמו על ידי האפטרופוס שימונה לו. ניתן לתת את ההנחיות, גם אם לא פורט שמו של האפטרופוס המבוקש.

אם אדם נתן הנחיות מקדימות ובמועד מאוחר לכך בית המשפט קבע כי יש למנות לו אפטרופוס, בית המשפט ימנה לאפטרופוס את האדם ששמו צוין בהנחיות המקדימות ויורה לו לפעול בהתאם להנחיות. בית המשפט רשאי לא לפעול בהתאם להנחיות המקדימות, אם הוא חושב שמינוי האדם שצוין כאפטרופוס או קיומן של ההנחיות המקדימות יפגעו פגיעה של ממש באדם שנתן אותן.

מידע נוסף על מדריכי זכויות, ניהול מחלה, מדיניות וחוק באתרי האינטרנט הבאים:

משרד הבריאות https://www.health.gov.il/Subjects/mental_health

אתר מרכזי מיל"ם (עמותת אנו"ש) <http://www.milam.org.il>

אתר מרכזי יה"ל (עמותת איכות בשיקום) <http://eychut.org.il/yahel>

כל זכות <https://www.kolzchut.org.il>